

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

 Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO

Te Whare Wānanga o Otago
NEW ZEALAND

Bu yayının Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeşitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 17: Yenilikçi bir yöntemle yanıtların gizliliğini koruma ve sosyal istenirlik yanlılığını önleme: Çocuk evliliği dâhil erken evlilik araştırmalarında anket yöntemi

Arka plan bağlamı:

Açılım'ın Bihar ve Jharkhand'da (Hindistan) yürütmekte olduğu erken evlilik kampanyasıyla ilgili olarak Uluslararası Etki Değerlendirme (3ie) tarafından finansa edilen bir etki değerlendirmesi çalışması halen Katalist Yönetim Hizmetleri (CMS) tarafından sürdürülmektedir. Açılım (Breakthrough), toplumsal cinsiyet ve medya stratejilerine odaklanan bir uluslararası İnsan Hakları Kuruluşudur. Çocuk evlilikleri dâhil erken evliliklerle ilgili bu programın temel amaçlarından biri, evlilikle ilgili karar verme dönemine gelindiğinde ergenlerin kendilerinin birer özne konumuna gelmelerine yardımcı olmaktır. Açılım tarafından bu bağlamda planlanan etkinlikler arasında ergenlere çocuk evlilikleri dâhil erken evliliğin çocuk haklarının ihlali anlamına geldiği mesajının iletilmesi de yer almaktadır.

Bu araştırmada toplanan veriler, evlilikle ilgili bilgileri, tutumları ve pratikleri ölçen göstergeleri içermektedir. Bu tür bilgiler genellikle hanehalkı araştırmaları ve görüşmeler kullanılarak toplanır. Hanehalkı araştırmasına ek olarak, "oy kulübesi" adı verilen yenilikçi bir yöntem de bu çalışma vesilesiyle gerek genç gerekse yetişkin katılımcılar için tanımlanmıştır. Oy kulübesi yöntemi sayesinde, sosyal arzu edilebilirlik yanlılığı taşıyan ve geleneksel hanehalkı araştırmalarında yanıtlanması mümkün olmayan birtakım hassas sorular sorulabilmektedir. Aynı yöntem, hanehalkı araştırmalarının belirlemekte yetersiz kaldığı çocuk evlilikleri dâhil olmak üzere erken evlilik konusunun kavranmasına derinlik kazandırmaktadır. Oy kulübesi yöntemini topluluk düzeyinde kullandık. Katılımcılar arasından kimileri daha önce hanehalkı araştırmasında da kapsanmış olabilirdi. Bunlar, bu çalışmayla tesadüfen görevlendirilmiş, topluluk düzeyindeki gönüllülerdi ki bu da hassas konulara daha yakından nüfuz edilmesini sağlıyordu. Veriler köy düzeyinde analiz edilmiştir.

Etik görev:

Çalışmanın başında ortaya çıkıp daha sonra pilot çalışmada pekişen önemli bir sorun, çocuk evliliği dâhil erken evliliklerin hassas bir konu oluşturması ve sosyal arzu edilebilirlik yanlılığı ile ilişkili olduğundan bu konuda doğru yanıtlar almanın güç oluşuydu. Başlarına gelebilecek olanlar nedeniyle insanlar böyle bir pratiği kabul etmekte gönülsüz davranıyorlardı; çünkü çocuk yaşta evlilikler hukuken yasaktı. Sorun daha da karmaşık bir hal aldı: Çünkü genç katılımcılar da bu yüzden ebeveynlerinin başına iş açılmasından çekindiklerinden sorulara doğru yanıtlar vermek onlara güç geliyordu.

Araştırmada ortaya çıkarılan hassas konular arasında şunlar da yer almaktaydı:

1. Dinsel ya da finansal gerekçelerle zorla evlendirilme durumları.
2. Erken cinsel etkinlik karşısında hukuksal/sosyal bir yaptırım olarak erken evlendirme.
3. Yaş geldiği halde evlenmemiş olma yüzünden toplumdan gelen taciz – çocuk evliliği dâhil kurumsal bir yaptırım olarak erken evlendirme.
4. Dinsel grupların tacizi yüzünden çocuk evliliği dâhil erken evlendirme.

Yapılan tercihler:

CMS'nin bu etik ikilemi ele alırken başvurduğu yollardan biri, ebeveynler ve vasilerden onay alınması ve ergenlerin araştırmada yer almalarının taşıdığı önemin kendilerine anlatılmasıdır. CMS ayrıca, katılımcıların araştırma kapsamında yer verilen cinsellikle, cinsel tacizle ve üreme sağlığıyla ilgili daha hassas sorulara rahat yanıt verebilmeleri için eşit sayıda kadın ve erkek saha araştırmacısı kullanmıştır.

Sosyal arzu edilebilirlik yanlılığı, yanıtlayanların, çocuk evliliği dâhil erken evlilik durumlarını olduğu gibi yansıtmamaları ya da bu tür araştırmalara bu nedenle katılmama durumunu yansıtır. Bu sorunu ele alabilmek için CMS oy kulübesi yöntemine başvurmuştur. Bu metodoloji ilk başta CMS ve Mahila Samakhya tarafından, HIV/AIDS bağlantılı cinsel davranışlar araştırmasına veri toplamak için kullanılmıştır. Araç, aile ortamları söz konusu olduğunda güvenilir veriler toplanmasının güç olduğu sorular varsa ya da katılımcının örneğin odak grup ortamları gibi grup ortamlarında yer almak istemediği hallerde bilgi toplamak amacıyla kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Bu yöntemde gizli oya başvurulur. "Evet" ve "Hayır" soruları yerel dilden okunur ve her soru için 8-10 katılımcı taşınabilir bir sandığa yeşil (Evet) ya da kırmızı (Hayır) kart atar. Katılımcıların yanıtlarının gizliliğinin korunması açısından katılımcılar oylarını birbirinden perde ile ayrılmış yerlerde verirler. Bu "kulübelerde" girişi ve dışarıdan görüntüyü engelleyecek önlemler alınmıştır. Katılımcılar araştırmada kendilerinden başka kişilerin de oy kullanacaklarını bilirler, ama bu kişilerin sorulara verdikleri yanıtlardan hiçbir şekilde haberleri olmaz. Soruların sayısı yazılmıştır. Oy kullanma işlemi bittikten sonra oylar sayıma tabi tutulur. Oyların atıldığı sandıklar da kapalıdır. Dolayısıyla oy atan kişinin hangi yönde oy kullandığının bilinmesi mümkün değildir. Gizli oy verme işleminin başında katılanlara araştırmanın önemi ve sorulara verilen yanıtların nasıl gizli tutulacağı konusunda bilgi verilmiştir.

Kendinize sorular/düşünceler:

CMS ve Mahila Samakhya'nın HIV/AIDS'le ilgili araştırmada oylama yönteminden elde ettikleri olumlu deneyim sonucunda CMS aynı yöntemi çocuk evliliklerin içeren, erken evlilikler konusundaki bir araştırmada kullanmıştır. Oylama yönteminin kullanılması özel yaşam ve mahremiyetle ilgili etik konuların ele alınmasına olanak tanımaktadır.

Bu çalışmada, oy verme kabininin kullanıldığı yöntem aşağıdaki nedenlerden dolayı yararlı olmuştur:

1. Katılımcıların yanıtlarının niteliği anonimdir.
2. Burada kullanılan yöntem, çocukların bazı hassas konulara üzerinde sosyal bir baskı hissetmeden, rahat yanıt verebilmelerine olanak sağlamaktadır.

3. Deneyimlerimiz şunu göstermektedir: Odak grup tartışmalarına göre, oylama yöntemi kullanıldığında hassas konularda daha derinlikli ve farklılaşan yanıtlar alınabilmektedir.
4. Katılımcıların görüşleri adil biçimde temsil edilmekte, topluluğun en marjinal ya da güçsüz kesimleri bile görüşlerini ifade edebilecekleri rahat bir ortam bulmaktadır. Kabinde yöntemi okuryazarlığı gerektirmez.
6. Oy kullanması kaygılarını dile getirebilecekleri güvenli bir yol olarak topluluk tarafından benimsenmiştir.
7. Ebeveynler, çocuklarına tek tek anket uygulanması yerine onlara kabinde oy kullanma izni vermeyi tercih etmişlerdir. Bu araştırmada kullanılan kabinde oy verme yöntemi henüz tasarım aşamasındadır ve bu uygulamadan elde edilen geri bildirim CMS'nin ileride yapacağı araştırmalara da girdi sağlayacaktır.

Katkıda bulunan: Ms Urvashi Wattal (CMS) ve Dr Angela Chaudhuri (Swasti-Sağlık Kaynakları Merkezi), Hindistan.

Örnek durum 18: Bir ebeveynin hazır bulunduğu ortamda engelli çocuklarla görüşme

Arka plan bağlamı:

Geleneksel olarak sosyal araştırmacılar ebeveynlerden ya da diğer yetişkinlerden engelli çocukların gerçek düşüncelerinin anlaşılmasında araçlar olarak hareket etmelerini beklemişlerdir. Engelleri olan çocuklarla yapılan araştırmalarda görülen bu tür dışlayıcı yaklaşımların temelinde genellikle engelli çocukların görüş oluşturma ve görüşlerini dile getirme kapasitesinden yoksun oldukları varsayımı yatar. Son dönemlerde giderek artan sayıda katılımcı araştırma engelli çocukları katma ve seslerini duyurma haklarını gözetme bakımından bir dizi yaratıcı yöntemle başvurmuştur. Engelleri olan çocuklarla yapılacak görüşmeler planlanırken o sırada ebeveynlerin orada bulunup bulunmayacakları önemli bir konudur. Kimi durumlarda ebeveynler kendilerinin de orada bulunması gerektiğini düşünürler; çünkü çocukları adına kendilerinin bilgi vermesi gerektiği kanısındadırlar. Bunun dışında ebeveynler ayrıca çocuğun görüşlerini merak ediyor, güvenlik ve destekle ilgili ihtiyaçları varsa bunları öğrenmek istiyor da olabilirler. Dahası, ebeveyninin orada bulunmasını çocuğun kendisi de istiyor olabilir; çünkü ne de olsa yakını bir yetişkindir, kendilerini iyi bilmektedir ve gerekli desteği verebilecek durumdadır. Sonra, araştırmacı da görüşme sırasında ebeveynin orada bulunmasını isteyebilir; çünkü bu durum çocuğa belirli bir güven verecek ya da çocuğun tercih ettiği iletişim yönteminin anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bütün bunlara karşın gene de görüşme sırasında ebeveynin orada bulunmasını tercih edip etmedikleri konusunda engelleri olmayan çocukların ne kadar hakları varsa engelli çocukların da aynı haklara sahip olmaları gerekir. Engelli çocukların kendi görüşlerinin ebeveynlerinin görüşlerinden farklı olması mümkündür ve bu görüşleri yanlarında ebeveyn denetimi olmadan araştırmacıyla özel olarak paylaşmak isteyebilirler. Bu durum araştırması, Kuzey İrlanda'da zihinsel engelli çocuklara yönelik aile destek hizmetlerini inceleyen bir çalışmadan hareketle derlenmiştir. Araştırmanın başlıca hedefi, çocukların görüşlerinin belirlenmesi ve aile destek hizmetlerine ilişkin deneyimleri konusundaki düşüncelerinin öğrenilmesiydi.

Etik görev:

Araştırma, evlere yapılan üç ziyaret aracılığıyla zihinsel engelli çocukları kapsıyordu. Çocuklar evlerinde ziyaret edilmeden önce araştırmacı araştırma sürecini ebeveynlerle görüştü ve onlara çocuklardan kimilerinin görüşme

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

